

Hej kammarmusiklyssnare!

Måndag den 11 april får Lunds kammarmusiksällskap ett unikt gästspel av den världsberömda belgiska ensemblen **Anima Eterna Brugge** i **Magle konserthus kl. 19.00**.

Anima Eterna Brugge är en symfoniorkester för 80 musiker som bildades i Bruges av Jos van Immerseel 1987. <http://animaeterna.be>

Kvällens **Schubertiad** som programmet heter består av 7 musiker ur Anima Eterna Brugge som erbjuder en hel kväll med Franz Schuberts musik.

De medverkande är: **Chouchane Siranossian, violin, David Glidden, viola, Sergej Istomin, cello, Beltane Ruiz Molina, kontrabas, Jos van Immerseel, hammarflygel, Claire Chevallier, hammarflygel och Thomas Bauer, baryton.**

Kvällens program:

F. Schubert, Forellkvintetten

F. Schubert, Fantasi i f-moll för fyrhändigt piano (hammarflygel)

F. Schubert, Sång (för baryton och hammarflygel)

Se **verkbeskrivning** i bilagan.

Biljettkassan öppnar kl. 18.30. Medlemmar och studerande 100 kr, övriga 160 kr. Ungdom under 18 år går in gratis.

Välkommen!

Styrelsen

www.lkms.se

Sista spelafton för denna termin blir måndag 25 april. Då får vi chans att än en gång få höra Håkan Rosengren, klarinett med pianisten Nanako Urase.

<http://www.hakanrosengren.com>

LKMS. Medelmsutskick inför spelafton den 11 april 2016 med **Anima Eterna Brügge, Schubertiad**. Något om verken som spelas.

Årtiondena före och efter 1800 hyste Wien flera av tidens – och alla tiders – största tonsättare. Men bara en av dem var född i Wien, Franz Schubert. Han var inte virtuos som musiker och kunde därför inte som Mozart och Beethoven försörja sig genom solistframträdanden och fira triumfer i adelns salonger. Detta medförde också att han inte fick några beställningar på verk från förmögna personer. T.o.m. Goethe, som ansågs musikaliskt insatt, nonchalerade de tonsättningar av hans dikter – mästerverk som *Erlkönig* och *Gretchen am Spinnrade* – som en av Schuberts vänner sände till diktaren 1816. Och när Mendelssohn 1825 till Goethe skickar en av sina egna kvartetter + tre av Schuberts Goethesånger, bl.a. *Ganymed*, tackar den store diktaren i ett brev Mendelssohn för kvartetten men nämner inte Schubertsångerna med ett ord! Schubert skrev enbart för att det var en livsnödvändighet för honom. Han skrev för sig själv och sina vänner, och hans arbetsförmåga gränsade till det otroliga. ... *han som får en flod att strömma genom ett nålsöga är en tjock yngre herre från Wien, av vännerna kallad "Svampen", som sov med glasögonen på och ställde sig punktligt framför skrivpulpeten om morgonen. Varvid notskriftens underbara tusenfotingar satte sig i rörelse.*¹ När han dog 1828 var praktiskt taget all hans musik med undantag för några av hans 600 sånger okänd utanför Wien. Men bland de många vännerna var han en centralgestalt. De salonger för lyrikläsning och musicerande som vännerna anordnade i borgarhemmen fick därför namnet Schubertiader.

Kvintett för piano och stråkar, A-dur op. 114, D.667, *Forellkvintetten*

1. *Allegro vivace* 2. *Andante* 3. *Scherzo: Presto*

4. *Thema: Andantino mit sechs Variationen* 5. *Finale: Allegro giusto*
1819?

Originalmanuskriptet till denna kvintett har tyvärr gått förlorat. Man vet därför inte säkert när den skrevs. Stråkbearbetningen är violin, viola, cello och kontrabas. Det förstärkta basregistret är säkert anledningen till att pianostämman som helhet hamnat ovanligt högt i klaviaturen.

Första satsen, *Allegro vivace*, inleds med en stigande arpeggiofigur i pianot följt av vekare tongångar i stråkarna. Det är huvudtemat som tonar fram:

När tempot stabiliserats följer en variant av huvudtemat:

I sidotemat spelar cellon solo till en vacker motstämma i violinen.

Detta följs av ett tema i pianot som fångar upp slutfrasen i föregående tema.

¹ Tomas Tranströmer, "Schubertiana" ur *Sanningsbarriären* 1978.

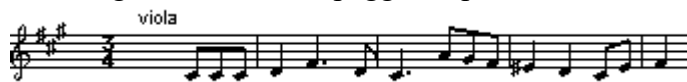

Expositionen tas i repris. Genomföringen behandlar huvudtemats två motiv. Återtagningen följer melodiskt i stort expositionen, men huvudtemat inleds i subdominanten.

Andra satsen är uppbyggt av tre teman i olika tonarter. Det första klingar i F:

Efter några dramatiska arpeggion i pianot kommer ett vemodigt tema (fiss-moll)

Det tredje temat är en rytmisk pianofigur i D-dur.

Alla tre melodierna tas om en liten ters högre, vilket medför att Schubert i sista temat hittar tillbaka till begynnelsetonarten F-dur.

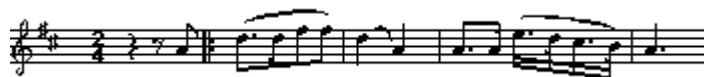
Tredje satsen börjar med ett glatt och energiskt tema byggt på fyra stigande toner:

Trion har en helt annan karaktär

Fjärde satsen, *Andantino*, är den berömda variationsatsen som gett kvintetten dess namn. Temat, från Schuberts sång *Die Forelle*, presenteras av stråkarna:

Sex variationer följer. Den fjärde går i moll. I den sista känner man igen det typiska pianoackompanjemanget från originalsången.

Sista satsen, *Finale: Allegro giusto*, har en kort inledning. Den börjar med en lång vilande ton följt av ett rytmiskt motiv som föregriper huvudtemat. Detta presenteras sedan i stråkarna:

Detta tema bearbetas direkt innan sidotemat presenteras till ett punkterat pianoackompanjement:

Båda melodierna blir föremål för utveckling, varefter allt upprepas från början. Därefter låter Schubert, liksom i andra satsen, det hela återkomma ytterligare en gång men i förändrade tonarter. Någon genomföring utöver den som följer direkt efter melodiernas presentation finns alltså inte. Forellkvintetten, som skrevs för amatörmusiker, är trots sin lätta karaktär ett verk av allra yppersta kvalitet. Men man måste ändå beklaga alla, som låtit detta bli deras enda bekantskap med Schuberts kammarmusik.

Drei Gesänge D 902 1827

1827 tonsatte Schubert tre sånger av den italienske författaren Pietro Metastasio.² De utkom som op. 83 och tillägnades en italiensk sångare i ropet Luigi Lablache, kanske skrevs de också för honom. De bjuder på Schubertmusik utanför tonsättarens vanliga stil.

Da voi, cari lumi (Ögonens makt)

Da voi, cari lumi,
Di pende il mio stato;
Voi siete i miei Numi,
Voi siete il mio fato.
A vostro talento
Mi sento cangiar,
Ardir m'inspirate,
Selite splendate;
Se torbidi siete,
Mi fate tremar.

Il traditor deluso (Den vilseledda förrädaren)

Recitative:

Aimè, io tremo!
Io sente tutto in ondarmi
Il seno di gelido sudor!
Fuga sì, ah quale?
Qual' è la via?
Chi me l'addita?
Oh Dio! che ascoltai?
Che m'avvenne?
Oh Dio! che ascoltai?
Ove son io?

Aria:

Ah l'aria d'intorno lampeggia, afavilla;
Ondeggia, vacilla l'infido terren!
Qual notte profonda
D'orror mi eiroonda!
Che larve funeste,
Che smanie son queste!
Che fiero spavento
Mi sento nel sen!

Il modo di prender moglie (Konsten att ta sig en hustru)

Or sù! non ei pensiamo, Corraggio e concludiamo, Al fin s'io prendo moglie, Sò ben perché lo fò. Lo fò per pagas i debiti, La prende per contanti, Di dirlo, e di repeterlo, Difficoltà non ho. Fra tanti modi e tanti Di prender moglie al mondo, Un modo più giocondo Del mio trovar non sò. Di tutti i mali miei Un poco di sposina	Si prende per affetto, Si prende per rispetto, Si prende per consiglio, Si prende per puntiglio, Si prende per capriccio, È vero, sì o nò? Ed io per medicina Di tutti i mali miei Un poco di sposina Prendere non potrò? Ho detto e'l ridico, Lo fò per li contanti, Lo fanno tanti e tanti Anch' io lo farò.
---	---

² Pietro Metastasio (1698-1782) var från 1829 till sin död hovpoet i Wien. Han skrev bl.a. *La Clemenza di Tito*, som 1791 tonsattes av Mozart och blev dennes sista opera.

Schubert, Fantasi f-moll D 940

Allegro molto moderato Largo Allegro vivace Tempo I
1828

Fantasin i f-moll för piano, fyra händer, skrevs i början på 1828 och framfördes i maj samma år av Schubert och vännen Franz Lachner. Det blev ett av de sista verken han komponerade. Stycket tillägnades en av hans elever, Caroline Esterhazy, som Schubert hyste obesvarad kärlek till. Ord känns fattiga när man vill skriva om stämningen i detta verk. Bäst är att än en gång citera Tomas Tranströmer.

*Vi tränger ihop oss framför pianot och spelar med fyra händer i f-moll,
två kuskar på samma ekipage, det ser en aning löjligt ut.
Händerna tycks flytta klingande vikter fram och tillbaka,
som om vi rörde motvikterna
i ett försök att rubba den stora vågarmens ohyggliga balans:
glädje och lidande väger precis lika.
Annie sa "den här musiken är så heroisk". Och det är sant.
Men de som sneglar avundsjukt på handlingens män,
de som innerst inne föraktar sig själva för att de inte är mördare
de känner inte igen sig här.
Och de många som köper och säljer människor och tror att
alla kan köpas, de känner inte igen sig här.
Inte deras musik. Den långa melodin som är sig själv i alla förvandlingar,
ibland glittrande och glad, ibland skrovlig och stark, snigelspår och stålwire.
Det envisa gnolandet som följer oss nu
uppför
djupen.*

Det är lättare att handfast diskutera styckets form. En fantasi brukar vara fritt och improviserat gestaltad och obunden av vanliga formmönster. Men här är det 1-satsiga verket uppdelat i fyra avsnitt som i uppbyggnaden påminner om en 4-satsig sonat. I en sonat på Schuberts tid hade satserna olika, om än besläktade teman. Den 4:e delen i detta verk utnyttjar emellertid endast 1:a delens teman. Det gör att dessa två avsnitt kan betraktas som exposition respektive återtagning, och de två mellanavsnitten som genomföringsdelar. Motivering för det senare är att avsnittens teman har drag som gör att de kan sägas vara avledda ur första avsnittets teman (mer om detta nedan).

Det sägs i bland att pauserna är lika viktiga som tonerna i musiken. Ett bättre exempel än detta är svårt att tänka sig. De långa pauserna bidrar i högsta grad – ursäktat det slitna uttrycket, men jag hittar inget bättre – till den oerhörda magi som stycket utstrålar.

Första avsnittet inleds med en melodi, som är oförglömlig.

Förutom av sitt utsägliga vemod, kännetecknas den uppbyggnadsmässigt av sina punkterade motiv och sitt bygnande kvartintervall från c till f.

När temat upprepas i dur är även melodins fraser något ändrade. Det mycket kontrastrika sidotemat har även pregnanta punkteringar, både i första (den övre) och den andra (undre) stämman. Understämman kommer så småningom att bli tema i ett fugato i sista avsnittet.

De två stämmorna återkommer sedan omväxlande under resten av avsnittet. Sista gången sidotemat hörs klingar det i F-dur men slutar i sista takten i fissa-moll. Det blir därmed en övergång till nästa avsnitt.

Detta, *Largo*, har teman med än mer accentuerad punktering. Det första utmärks också av långa toner med drillar. Kontrasten till första satsens stämning är enorm.

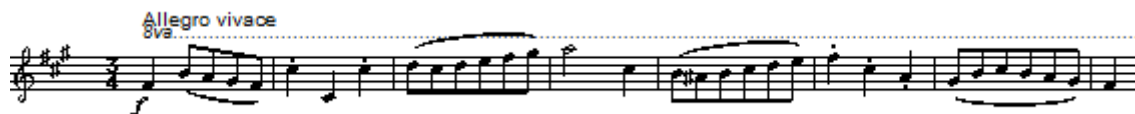

Avsnittet är uppbyggt i klassisk 3-delad visform. Den lyriska mellandelen ger plats för andrum. Temat går i Fissa-dur:

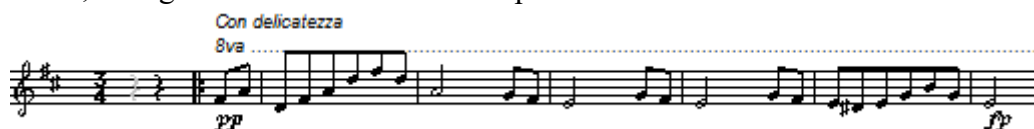

Den dramatiska A-delen återkommer och avsnittet avslutas på tonartens dominantackord (C#). Nästa avsnitt går nämligen i samma tonart, vilket hade varit ovanligt om det vore fråga om en sonats två mellansatser.

Avsnitt 3 har scherzoform. Det första scherzotemat saknar punkteringar men börjar å andra sidan med kvartsintervallet från första avsnittets huvudtema:

Även övriga teman i scherzodelen bygger på 8-delsrörelser. Det gör även temana i Trion, som går i D-dur. Det första ska spelas med finesse:

I sista avsnittet återkommer första satsens tempo och teman. Först hörs huvudtemat i både f-moll och F-dur. När det är dags för sidotemat presenteras detta imitatoriskt som ett fugato. Efter dettas klimax hörs – efter en laddad paus – åter huvudtemat, som övergår i en antydning av sidotemat och slutar i 5 tunga ackord i *fortissimo* och ett slutackord i *piano*.

Der Wanderer D 489 (Georg Philipp Schmidt von Lübeck) 1816

På Schuberts tid var denna sång lika berömd som *Erlkönig*. Det är 8 takter från pianostämman till texten "Die Sonne dünkt mich hier so kalt" som legat till grund för ett lika berömt pianostycke, *Wanderer-fantasin*, D 760 (1822).

Die Son - ne dünkt mich hier so kalt, die Blü - te welk, das Le - ben alt.

Vandringen som en metafor för livets gång, som oundvikligen leder mot döden är ett vanligt tema i Schuberts sånger. Det finns i *Die Schöne Müllerin* och framför allt i *Winterreise* men även i många andra sånger.

Ich komme vom Gebirge her,
Es dampft das Tal, es braust das Meer,
Ich wandle still, bin wenig froh,
Und immer fragt der Seufzer, wo?

Die Sonne dünkt mich hier so kalt,
Die Blüte welk, das Leben alt,
Und was sie reden, leerer Schall,
Ich bin ein Fremdling überall.

Wo bist du, mein geliebtes Land,
Gesucht, geahnt, und nie gekannt?
Das Land, das Land so hoffnungsgrün,
Das Land, wo meine Rosen blühn;

Wo meine Freunde wandelnd gehen,
Wo meine Toten auferstehen,
Das Land, das meine Sprache spricht,
Das teure Land -- hier ist es nicht. --

Ich wandle still, bin wenig froh,
Und immer fragt der Seufzer, wo?
Im Geisterhauch tönt's mir zurück,
"Dort, wo du nicht bist, ist das Glück."

Auf der Bruck D 853 (Ernst Schulze) 1825

Bruck är en utsiktspunkt på ett berg i närheten av Göttingen i Nordtyskland. Sången är 1 av 10 sånger av Schulze som Schubert tonsatte. En annan är *Im Walde D 834* som inte ska förväxlas med *Im Walde D 708*, till text av Friedrich von Schlegel.

Frisch trabe sonder Ruh und Rast,
Mein gutes Roß, durch Nacht und Regen!
Was scheust du dich vor Busch und Ast
Und strauchelst auf den wilden Wegen?
Dehnt auch der Wald sich tief und dicht,
Doch muß er endlich sich erschliessen;
Und freundlich wird ein fernes Licht
Uns aus dem dunkeln Tale grüßen.

Wohl könnt ich über Berg und Feld
 Auf deinem schlanken Rücken fliegen
 Und mich am bunten Spiel der Welt,
 An holden Bildern mich vergnügen;
 Manch Auge lacht mir traulich zu
 Und beut mit Frieden, Lieb und Freude,
 Und dennoch eil ich ohne Ruh,
 Zurück zu meinem Leide.

Denn schon drei Tage war ich fern
 Von ihr, die ewig mich gebunden;
 Drei Tage waren Sonn und Stern
 Und Erd und Himmel mir verschwunden.
 Von Lust und Leiden, die mein Herz
 Bei ihr bald heilten, bald zerrissen
 Fühlt ich drei Tage nur den Schmerz,
 Und ach! die Freude muß ich missen!

Weit sehn wir über Land und See
 Zur wärmer Flur den Vogel fliegen;
 Wie sollte denn die Liebe je
 In ihrem Pfade sich betrügen?
 Drum trabe mutig durch die Nacht!
 Und schwinden auch die dunkeln Bahnen,
 Der Sehnsucht helles Auge wacht,
 Und sicher führt mich süßes Ahnen.

An die Musik D 547 (F.A.F. von Schober) 1817

En liten reflektion kring detta lilla mästerverk. Det finns skönandar som tycker att musik som bara använder de "tre ackorden" är banal och ointressant. De bör lyssna på den fallande frasen i pianot som följer efter varje strofslut. Vackrare än så kan ingen melodi bli, ens med den mest raffinerade harmonik:

D G D Em/G A7 D

Du holde Kunst, in wieviel grauen Stunden,
 Wo mich des Lebens wilder Kreis umstrickt,
 Hast du mein Herz zu warmer Lieb entzunden,
 Hast mich in eine beßre Welt entrückt!

Oft hat ein Seufzer, deiner Harf' entflossen,
 Ein süßer, heiliger Akkord von dir
 Den Himmel beßrer Zeiten mir erschlossen,
 Du holde Kunst, ich danke dir dafür!

Yngve Bernhardsson